

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

נושא א' - "ויגדלו הנערים... ויזד יעקב נזיד" (בראשית כ"ה, כ"ז - ל')

נעסוק בפסוקים הבאים : (כז) ויגדלו הנערים והי עשו איש ידע ציד איש שדה, ויעקב איש תם ישב אהלים. (כט) ויזד יעקב נזיד, ויבא עשו מן השדה והוא עיף. (ל) ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי, על כן קרא שמו אדום.

מאיזה גיל פירש עשו לע"ז - נראה שהמדרשים חלוקים בשאלה זו :

עשו פירש לעבודת אלילים מגיל שלש עשרה

ב'מדרש רבה' (בראשית פרשה ס"ג פסקה י') מובא : "ויגדלו הנערים. רבי לוי אמר משל להדס ועצבונות שהיו גדילים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו. כך כל י"ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר. לאחר י"ג שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים. א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מיכן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה". ונראה ש'רש"י' מסתמך על מדרש זה ואומר : "ויגדלו הנערים והי עשו - כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה, זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת כוכבים" (בראשית כ"ה, כ"ז).

ואילו על הפסוק : "ויואמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי, על כן קרא שמו אדום" (בראשית כ"ה, ל') אומר 'רש"י' : "עדישים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה, ובישל יעקב עדישים להברות את האבלי".

ואם נעשה את החשבון, נמצא שבפטירת אברהם היה עשו בן חמש עשרה. שהרי בהולדת יצחק היה אברהם בן מאה, כמו שכתוב במפורש : "ואברהם בן מאה שנה, בהולד לו את יצחק בנו" (בראשית כ"א, ה'). ויצחק הוליד את עשו בהיותו בן ששים, כמו שמפורש בפסוק : "ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם" (בראשית כ"ה, כ"ו). אם כן, בהולדת עשו היה אברהם בן מאה וששים שנה. ומכיוון שאברהם נפטר בן מאה ושבעים וחמש שנים, כמו שכתוב במפורש בפסוק : "ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי מאה שנה ושבעים שנה וחמש שנים. ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו" (בראשית כ"ה, ז' - ח'), אם כן יוצא שבפטירת אברהם היה עשו בן חמש עשרה. ולכאורה, ישנה סתירה בדברי 'רש"י', שבפסוק כ"ז על המילים : "ויגדלו הנערים" הוא אומר שבגיל שלש עשרה פרש עשו לעבודת כוכבים, ואילו מדבריו בפסוק ל' לגבי פטירתו של אברהם, משמע שבגיל חמש עשרה הוא יצא לתרבות רעה.

עשו היה ניכר במעשיו מגיל חמש עשרה

במדרש 'תנחומא' (כי תצא פרק ד') מובא : "יצחק בא מכח אבותיו וחיה ק"פ שנה ואברהם לא חיה אלא קע"ה שנה ולמה כן שלא יראה חרפתו של עשו. אברהם הוליד בן ק' שנה, ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם, ויגדלו הנערים (בראשית כה) שניהם הלכו לבית הספר ושניהם באין, לא היה אדם מפריש בין זה לזה כל ט"ו שנה". ועל פי מדרש זה שגם הוא מוסב על פסוק כ"ז : "ויגדלו הנערים" משמע, שרק מגיל חמש עשרה היה עשו ניכר במעשיו. ואילו לפי 'בראשית רבה' משמע שמגיל שלש עשרה היה עשו ניכר במעשיו, וא"כ ניתן לומר שיש בזה מחלוקת המדרשים.

הסתירה בדברי רש"י וההסברים

לאחר שהראנו שיש בזה מחלוקת המדרשים נתמקד בסתירה הקיימת, לכאורה, בדברי 'רש"י'. ואין לומר, שבפסוק כ"ז הוא מביא ממדרש 'בראשית רבה' שמציין את גיל שלש עשרה, ואילו בפסוק ל' הוא מביא ממדרש 'תנחומא' שמציין את גיל חמש עשרה, כי שני המדרשים מתייחסים במפורש לפסוק כ"ז : "ויגדלו הנערים". וכן ש'רש"י' בפסוק ל' כלל לא מביא את דברי מדרש 'תנחומא', וגם לא מציין את הגיל חמש עשרה, אלא אנו מגיעים לחשבון גיל זה על פי דברי 'רש"י'. וניתנו מספר הסברים לסתירה שבדברי 'רש"י' :

- א. מגיל שלש עשרה בצנעה ומגיל חמש עשרה בפרהסיה - בפירוש 'ריב"א' מובא שקושייה זו מובאת ב'ירושלמי' ומתרחץ שם, ששנתיים עבר עבירה במטמוניות פי' בצנעה, ולאחר פטירתו של אברהם מרד בפרהסיה. כלומר, שבגיל שלש עשרה הוא פרש לעבודת כוכבים, אך עשה זאת בסתר. ואילו בגיל חמש עשרה הוא יצא בפרהסיה לתרבות רעה, וה' רצה למנוע את הצער הזה מאברהם, לאחר שייודע לכל שנכדו יצא לתרבות רעה, ולכן קיצר את ימיו.
- ב. לאחר העקידה היה יצחק שנתיים בגן עדן ואינו נחשבות - ריב"א' מצא מדרש שלאחר העקידה נטמן יצחק שנתיים בגן עדן כדי להתרפא מהחיתוך שהתחיל אביו לשחטו, וא"כ היה יצחק בן ששים ושנים שנים כשנולד עשו ולא בן ששים. ומה שכתוב בתורה שהיה בן ששים, כי התורה לא החשיבה את אותם שני שנים שהיה בגן עדן, לפי שנשתנו עליו סדרי בראשית, כמו שנאמר לגבי נח, שאינו מונה את שנת המבול בשנותיו. ולפי דבריו יוצא, שאברהם היה בן מאה ששים ושנים בהולדת עשו, ומכיוון שנפטר בן מאה ושבעים וחמש יוצא, שעשו היה בן שלש עשרה בפטירת אברהם.
- ג. עשו לא היה פחות מגיל שלש עשרה והיה בן חמש עשרה - ריב"א' אומר : "ודע כי ממה שהזכיר הכתוב בכל אחד ואחד מהם איש, למדנו שאין כל אחד למטה משלש עשרה שנה, אך לפי חשבון שנותיו של אברהם תמצא כי בזמן שמכר לו הבכורה היה כל אחד בן חמש עשרה שנה". אין בדבריו מענה לסתירה שבדברי 'רש"י', אלא שהוא חולק ומסביר בפסוק כ"ז שנאמר : "ויגדלו הנערים והי עשו איש...", שממה שכתוב - 'איש' משמע שלא היה פחות מגיל שלש עשרה אך באמת היה בן חמש כפי החשבון של שנות אברהם.

ד. **הגרסה של שלש עשרה שנים היא גרסה מוטעית - 'רע"ב'** סובר שאין סתירה בדברי 'רש"י' אלא שהגרסה של בן שלש עשרה היא גרסה מוטעית, ואומר: "ויש נוסחאות שכתוב בהן כיון שנעשו בני י"ג שנה וכו'. **וטעות הוא, דהא אמר לקמן שביום שמת אברהם בו ביום מרד עשו ולא מת אברהם עד שהיה עשו בן חמש עשרה שנה.**"

ה. בעל ספר **'משכיל לדוד'** מתייחס לתשובה הראשונה שהבאנו לעיל, שטוענת שמגיל שלש עשרה במשך שנתיים עבר עבירות בצנעה, ורק מגיל חמש עשרה עבר בפרהסייה, וטוען שזה **דחוק** לפרש כך את הסתירה ברש"י, שהרי רש"י אומר שבגיל שלש עשרה פירש עשו לבתי ע"ז, וזה דחוק לומר שעשה זאת בצנעה.

ולכן מסביר בצורה אחרת, שמגיל שלש עשרה עשה רק עבירות שבינו למקום שאפשר לתקן מיד בתשובה, אבל באותו היום שנפטר אברהם ואז הוא היה בן חמש עשרה, הוא עבר ה' עבירות כדאיתא במדרש בא על נערה המאורסה וגנב והרג וכו' שהיה רע לשמים **ורע לבריות**, ומצינו שאף בדור המבול לא נחתם גזר דין אלא על הגזל, ועוד שדרשו ג"כ שבאותו היום כפר בעיקר.

בהסברים אלו מתעוררים קשיים מסוימים :

בהסבר א' שתומכים בו מספר פרשנים **קיים קושי**, כי 'רש"י' אומר בפסוק כ"ז שכל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק מה טיבם, וכיוון שנהיו בני שלש עשרה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת אלילים. א"כ משמע שמגיל שלש עשרה כן היו ניכרים במעשיהם, בעוד שלפי הסבר זה מגיל שלש עשרה עשו עשה מעשיו בצנעה, ואנשים לא הכירו במעשיו. ונוסיף לזה את דברי בעל ספר **'משכיל לדוד'** שטוען שהסבר זה הוא **דחוק**.

ועוד, שבפסוק ל' אומר 'רש"י' שה' קיצר ימיו של אברהם כדי שלא יראה את עשו שהיה אז בן חמש עשרה שיוצא לתרבות רעה, והרי יצא לתרבות רעה כבר בגיל שלש עשרה. **וקשה לומר**, שאברהם עצמו לא ידע שכבר בגיל שלש עשרה פרש לעבודת אלילים. **וגם קשה לומר**, שהוא ידע אך כיוון שזה לא היה בפרהסייה, זה פחות הפריע לו, ולכן ה' עדיין לא קיצר את שנותיו, אלא רק לאחר שעשה בפרהסייה, ודווקא זה היה יכול לגרום צער לאברהם.

על **הסבר ב'** של 'ריב"א' **קשה**, כי אם מה שנאמר על יצחק שהיה **בן ששים** בלדת אותם, הכוונה שבאמת היה בן **ששים ושניים**, אז צריך גם לומר שמה שכתוב עליו שנפטר בן מאה ושמונים : "ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה" (בראשית ל"ה, כ"ח), יוצא שהיה בעצם בן **מאה ושמונים ושניים**, וא"כ יוצא שאברהם שמת בן **מאה שבעים וחמש** מת **שבע שנים** לפני זמנו, ואילו 'רש"י' בפסוק ל' אומר, שה' קיצר רק **חמש שנים** משנותיו. ומכאן, שאין לשלב את הרעיון הנ"ל בתוך דברי 'רש"י' בכדי לתרץ את הסתירה שבדבריו.

גם **הסבר ג'** של **'רבנו בחיי'** שמדקדק בפסוק כ"ז במילה - **'איש'**, ולומד מזה שלא היו פחות מבן שלש עשרה, אבל היה באמת בן חמש עשרה, זה דיוק שניתן לדייק בפסוק, אך אין זה מסביר את 'רש"י', כי הוא אומר במפורש שהיה בן שלש עשרה.

גם בעזרת **הסבר ד'** שהבאנו בשם **'רע"ב'** שהגרסה - **'שלש עשרה'** היא טעות, כי בפסוק ל' משמע שעשיו היה בן **חמש עשרה**, קשה לבאר בעזרתו את הסתירה ברש"י, כי 'רש"י' אומר במפורש שעשיו היה בן שלש עשרה, וכך מובא **במדרש 'בראשית רבה'** והרבה מצטטים כך מדרש זה.

גם **להסבר ה'** של בעל ספר **'משכיל לדוד'** שמגיל שלש עשרה עבר רק עבירות שבין אדם למקום וחזר עליהם מיד בתשובה, ומגיל חמש עשרה עבר עבירות שבין אדם לחבירו, אין בעצם סימוכין במקראות.

רעיון מרכזי - חזקת שלש שנים מהפרשה

בפרק שלישי של מסי' **'בבא בתרא'** אומרת **המשנה** : "חזקת הבתים והבורות.. **חזקתן שלש שנים** מיום ליום. ומביאה שם הגמ' בשם ר' יוחנן ששמע מהולכי אושא והכוונה לר' ישמעאל, שלומדים חזקת שלש שנים מדין **שור המועד** שהופך לאחר שלש נגיחות משור תם לשור מועד. **ונראה**, שניתן להוכיח מהסתירה הקיימת לכאורה בדברי 'רש"י' בפרשה, שחזקה היא לאחר שלש שנים.

כי 'רש"י' בפסוק כ"ז אומר שכבר בגיל שלש עשרה פרש עשיו לעבודת אלילים, ובפסוק ל' הוא אומר שה' קיצר את ימיו של אברהם בחמש שנים, בכדי שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה. ואם ה' לא רצה שאברהם יראה את בן בנו יוצא לתרבות רעה, אז למה ה' קיצר את ימיו רק **בחמש שנים**, היה צריך לקצר ימיו **בשבע שנים**, כשהיה עשו בן שלש עשרה, בכדי שלא לראותו יוצא לתרבות רעה?

אלא **נראה לומר**, שבשנתיים הראשונות מגיל שלש עשרה עד חמש עשרה למרות **שפרש לעבודת אלילים**, אך עדיין אין זה נחשב שיצא לתרבות רעה, כי אחרי שנתיים עדיין אין לו **חזקה** של תרבות רעה. ולכן ה' המית את אברהם רק לאחר שנתיים כשהיה עשו בן **חמש עשרה**, כי אם היה מחכה עוד שנה אחת, והיו עוברות **שלש שנים** מאז שפרש לעבודת אלילים, תהיה לו כבר **חזקה** של תרבות רעה, וה' לא רצה שיראה את עשו יוצא לתרבות רעה.

ומכאן לימוד על חזקה שהיא שלש שנים.

מסוגל לישועות - כיודע לימוד משניות מס' הניס מסוגל לישועות. ב"ה ילא לאור פירוץ נרחב למס' מלווה באיורים להקלת ההבנה. לרכישת הספר ניתן לפנות לרכז גרשון אינגבר בטל. - 0527698670

בתקופה זו של הקורונה הטיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכחובת - Ingber@bezeqint.net